

This is a repository copy of Bonefeld, Werner orcid.org/0000-0001-6709-5313 (2016) Some notes on the state.
SONGKLANAKARIN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES. pp. 1-25.

White Rose Research Online URL for this paper:
<https://eprints.whiterose.ac.uk/107428/>

Version: Published Version

Article:

Bonefeld, Werner orcid.org/0000-0001-6709-5313 (2016) Some notes on the state.
SONGKLANAKARIN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES. pp. 1-25.

Reuse

Items deposited in White Rose Research Online are protected by copyright, with all rights reserved unless indicated otherwise. They may be downloaded and/or printed for private study, or other acts as permitted by national copyright laws. The publisher or other rights holders may allow further reproduction and re-use of the full text version. This is indicated by the licence information on the White Rose Research Online record for the item.

Takedown

If you consider content in White Rose Research Online to be in breach of UK law, please notify us by emailing eprints@whiterose.ac.uk including the URL of the record and the reason for the withdrawal request.

เศรษฐกิจเสรีกับรัฐที่เข้มแข็ง:
บทบันทึกบางประการว่าด้วยรัฐ¹

Free economy and the strong state:

Some notes on the state²

วัชรพล พุทธรักษา³, แพล
เวอร์เนอร์ โบนเนเฟลด์⁴, เขียน

Ph.D.(Politics), อาจารย์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

E-mail: watcharabonb@nu.ac.th

1

ปีที่ 22

ฉบับที่ 1

ม.ค.

-

เม.ย.

2559

**Neoliberalism met its definite end with the crisis that erupted in
2008. (Cecena, 2009, 33)**

โดยทั่วไปแล้วเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) มักถูกมองว่าได้ถือกำเนิดขึ้นภายหลังจากวิกฤติการณ์ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970s ดังเช่นในมุมมองของ Altvater ที่มองว่า “เสรีนิยมใหม่” ได้เริ่มขึ้นหลังจากการล่มสลายลงของระบบเบรตตันวูดส์ (Bretton Woods) หรืออัตราแลกเปลี่ยนเงินตราแบบคงที่ในปี 1973 ต่อเนื่องด้วยการเปิดเสรีตลาดการเงิน (Liberalisation of financial markets) ในสมัยของ Margaret Thatcher ในสหราชอาณาจักร (2009, 73) เสรีนิยมใหม่จึงมักถูกนิยามเข้ากับลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับการ

การสะสมทุนของระบบทุนนิยมโดยมีลักษณะพิเศษคือการครอบงำของทุนการเงิน (Financial capital) อยู่เหนือทุนในการผลิตจริง (Production capital)⁵ นอกจากนี้เสรีนิยมใหม่เองยังมักถูกเชื่อมโยงเข้ากับรัฐที่อ่อนแอ กล่าวคือเป็นรัฐที่ไม่สามารถต้านทานใดๆ ต่อพลังของตลาดเสรีได้ ดังนั้นรัฐเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal state) จึงทำหน้าที่เป็นเพียงรัฐที่คอยอำนวยความสะดวกให้กับกิจกรรมในการตลาดต่างๆ เท่านั้น

ระบอบการสะสมทุนแบบเสรีนิยมใหม่ถูกมองว่าได้เดินทางมาถึงจุดจบในปี 2008 เมื่ออุตสาหกรรมธนาคารนั้นไม่รือที่จะดึงรัฐกลับเข้ามา และการกลับมาของรัฐรอบนี้ก็มีลักษณะที่ก้าวร้าวกว่าในยุคสมัยแบบเคนเซียนส์ (Keynesian) ด้วย เมื่อรัฐได้กลับเข้ามามีบทบาท ทุนนิยมแบบเสรีนิยมใหม่จึงได้ถูกแปรเปลี่ยนไปสู่รูปแบบหนึ่งของ “สังคมนิยมทางการเงิน” (Financial socialism) (Altwater, 2009, 79, citing Sennett) สังคมนิยมรูปแบบนี้ได้ทำให้การสูญเสียทางการเงินเป็นเรื่องทางสังคม อีกทั้งยังได้ทำการการันตีหนี้เสียต่างๆ พร้อมกับการรับประกันผลตอบแทนของเอกชน และเพื่อจะรักษาไว้ซึ่งดุลการเงินต่างๆ ก็จำเป็นต้องทำลายเงื่อนไขต่างๆ ลงไป และนั่นได้นำไปสู่การกระจายความมั่งคั่งกันใหม่จากแรงงานสู่ทุนอย่างขนานใหญ่ สังคมนิยมทางการเงินได้ฉายภาพแนวคิดของมาร์กซ์ว่าด้วยรัฐแบบทุนนิยมในฐานะที่เป็นคณะกรรมการบริหารของชนชั้นกระฎุมพี (State as the executive committee of the bourgeoisie) ให้ปรากฏขึ้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าสนใจก็คือการดึงรัฐกลับมาอีกครั้งนั้นมีความหมายอย่างไร และการที่รัฐกลับมานั้นได้ทำอะไรไว้ในช่วงเวลาของระบอบการสะสมทุนแบบเสรีนิยมใหม่

แนวความคิดที่ว่ารัฐได้ถูกดึงกลับมานั้นถูกมองว่าเป็นการฟื้นคืนชีพของรัฐโดยการได้คืนมาซึ่งมาตรการในการควบคุมกลไกตลาด มุมมองเช่นนี้มองแนวคิดว่าด้วยตลาดและรัฐในฐานะที่เป็นองค์กรทางสังคมสองแบบที่แยกจากกัน และคำถามสำคัญที่มีต่อแนวคิดเช่นนี้ก็คือว่าตลาดนั้นมีความเป็นอิสระในเชิงเปรียบเทียบกับรัฐหรือว่าเป็นรัฐที่มีความเป็นอิสระโดย

เปรียบเทียบกับตลาด อย่างไรก็ตามที่ประเด็นเรื่อง “การกำหนดสร้างทางสังคม” (Social constitution)⁶ ของรัฐและตลาดในฐานะที่เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคมที่แตกต่างกันนั้นไม่ได้ถูกหยิบยกเป็นประเด็นสำคัญ บทความนี้มุ่งอธิบายตามแนวทางแบบของ Clarke (1992) โดยมีข้อเสนอหลักว่ารัฐทุนนิยมนั้นโดยรากฐานแล้วเป็นรัฐเสรีนิยม (Liberal state) ชุดความคิดเช่นนี้ส่งผลต่อการมองชนชั้นในฐานะที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบและสาระัตถะ (Form and content) ของรัฐทุนนิยม

What is needed is...honest and organised coercive force.

(Wolf, 2001)

ไม่ว่าอย่างไรเสียการตอบสนองต่อวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2008 นั้นมีความโดดเด่นอยู่และถือว่าแตกต่างจากในช่วงทศวรรษ 1980s การเกิดขึ้นของเสรีนิยมใหม่ในยุค 80s นั้นไม่ได้เรียกร่องรัฐที่อ่อนแอ แต่เสรีนิยมใหม่นั้นเรียกร่องรัฐที่ “เข้มแข็ง” ในหนังสือของ Andrew Gamble ที่ว่าด้วยระบอบแธทเชอร์ นั้นได้ตั้งชื่ออย่างเหมาะสมว่า เศรษฐกิจเสรีและรัฐที่เข้มแข็ง (The Free Economy and the Strong State) ซึ่งเป็นการตั้งชื่อโดยเชื่อมโยงอย่างชัดเจนกับแนวคิดที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐชาติและเศรษฐกิจโลกในแบบเสรีนิยมแบบออร์โด (Ordo liberalism)⁷ Susan George (1988) อรรถาธิบายว่าทศวรรษที่ 1980 นั้นเป็นช่วงเวลาที่ถูกสิ่งนั้นถูกทำให้เป็นเอกชน (Privatized) ยกเว้นก็แต่ความสูญเสียทางเศรษฐกิจเท่านั้นที่กลับถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Socialized) ผ่านหนทางของพันธะแห่งหนี้และการบีบบังคับเข้ากับตลาดแรงงานและการปฏิรูปสวัสดิการของรัฐ

Ernest Mandel (1987) มองเศรษฐกิจการเมืองของยุค 1980s ในฐานะที่เป็น “กองกำลังแบบเคนส์เซียน” (Military Keynesianism) กล่าวคือเป็นลัทธิเคนส์เซียนที่ได้ปรับกระบวนการระบบการเงินในช่วงรอยต่อของวิกฤติการณ์หนี้และภาวะเสี่ยงของหนี้เสีย มาตรการแก้ไขตามแนวทางของลัทธินี้ก็คือการเลือกรูปแบบที่สนับสนุนการหมุนเวียนของระบบการเงินแบบ

ขาดดุลในระดับโลกที่อิงอยู่กับสกุลเงินดอลลาร์เป็นหลัก และมาตรการอย่าง การขยายตัวของอุตสาหกรรมทหาร การทำให้กิจการของรัฐเป็นเอกชน และการลดการควบคุมทางการเงิน กองกำลังแบบเคนส์เขียนพยายามที่จะ รักษาดุลต่างๆ โดยการนำเงินออกจากกระเป๋าของกรรมาชีพและทำลาย เงินไขค้อมครองต่างๆ ลง การกระจายความมั่งคั่งใหม่จากแรงงานไปสู่ทุน นั้นนำไปสู่สภาวะที่ว่าในช่วงต้นทศวรรษ 1990 นั้นประชากรราวสองในสาม ของโลกนั้นได้รับผลประโยชน์น้อยมากหรือแทบไม่ได้รับผลประโยชน์เลย จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งนี้ในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วในกลุ่ม ควอไทล์ (Quartile) ล่างสุดของผู้มีเงินได้นั้นได้ประสบกับภาวะการไหลย้อน กลับขึ้นไป (Trickle-up) มากกว่าการไหลรินลงมาของผลประโยชน์ (Trickle-down) (Financial Times, 24 December 1993) ผู้มีเงินได้ในกลุ่มนี้ได้ขยาย ตัวจนมีมากกว่าครึ่งของประชากรโลก และทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรายได้ ทั้งภายในประเทศและในระดับโลกอีกด้วย (ดู Glyn, 2006).

กองกำลังแบบเคนส์เขียนสืบทอดระบบทุนนิยมบนพื้นฐานของการ สะสมความมั่งคั่งแบบประดิษฐ์สร้าง (Fictitious wealth) นั่นสินในระบบนี้ได้ ขยายตัวอย่างมาก โดยอ้างอิงจาก Financial Times (27 September 1993) ซึ่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) นั้นเกรงกลัวว่าในช่วงต้นทศวรรษ 1990s ภัยคุกคามในเรื่องหนี้สินนั้นมุ่งหน้าขึ้นทางเหนือ แต่ในทุกวันนี้หนี้สินนั้นถูกสร้างโดยประเทศจากโลกที่หนึ่งไม่ใช่วิกฤติหนี้ที่ยืดเยื้อแบบใน แอฟริกาที่จะหลอกหลอนเจ้าหน้าที่ของ IMF ภายใต้โฉมหน้าของวิกฤติที่ กลับมาในช่วงปี 1987^๑ และความหวาดกลัวต่างๆ นานาของตลาดหุ้น สหรัฐอเมริกาได้กลายเป็นประเทศลูกหนี้ที่ใหญ่ที่สุด Magdoff และคณะ (2002) เสนอว่าก่อนปี 2002 หนี้ภาคเอกชนที่เด่นชัดนั้นมีปริมาณถึง 2.25 เท่าของ GDP ขณะที่หนี้มวลรวมทั้งภาครัฐและภาคเอกชนนั้นมีปริมาณมาก ถึงสามเท่าของ GDP การใช้จ่ายแบบขาดดุลที่มุ่งดำเนินเพื่อค้ำจุนเศรษฐกิจ โลกได้นำมาสู่กองหนี้ขนาดมหึมา

ตลอดช่วงสามสิบปีที่ผ่านมา การสะสมความมั่งคั่งที่ถูกสร้างขึ้น

ภายใต้รูปแบบของเงินตรา (M...M') และการควบคุมบังคับเหนือแรงงานจาก
 พันธะแห่งหนี้สู่ทางต้นแบบใหม่ และจากการลดการควบคุมกฎระเบียบต่างๆ
 สู่ความเสี่ยงของการทำให้เป็นเอกชน สิ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกัน ภายใต้
 บริบทของเศรษฐกิจโลกที่เต็มไปด้วยหนี้สินและคุกคามโดยความเสี่ยง
 ของกองหน้าที่ล่มสลาย Martin Wolf เสนอว่าการสร้างความมั่นใจให้กับทุ
 กระดับโลกนั้นเรียกร้องรัฐต่างๆ ที่เข้มแข็งมากขึ้น โดย Wolf เชื่อมโยงกับ
 ประเทศโลกที่สามว่า “สิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งนั้นไม่ใช่ความทะเยอทะยานอย่าง
 แรงกล้าแต่เป็นกำลังบังคับที่ชัดเจนและจัดการได้” (Wolf, 2001) เมื่อ
 พิจารณาเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว Soros (2003) มองว่า
 เป็นการถูกต้องแล้วที่การก่อร้ายไม่เพียงมอบความชอบธรรมในอุดมคติ
 (Ideal legitimation) แต่ยังได้มอบศัตรูในอุดมคติ (Ideal enemy) ให้กับ
 มาตรการป้องกันที่เป็นอิสระของระบบตลาดเสรีที่ขับเคลื่อนไปด้วยหนี้สิน
 “เหตุผลก็คือเพราะตลาดนั้นมองไม่เห็นและไม่มีทางสูญหายไป” จุดตั้งต้น
 ของการเมืองว่าด้วยเรื่องหนี้คือกระบวนการสะสม “จักรกลมนุษย์” (Human
 machines) ภายใต้ปริศมของการสะสมอย่างต่อเนื่อง

ความทะเยอทะยานที่สับสนในการตักตวงนั้นเรียกร้องกำลังบังคับ
 ที่ถูกจัดระเบียบเป็นอย่างดี (Organized coercive force) เพื่อสืบทอดการ
 จำนวนจำนวนมหาศาลเพื่อนำรายได้ในอนาคตมาสู่ปัจจุบัน ข้อเรียกร้องของ
 Wolf เพื่อให้มีรัฐที่เข้มแข็งในที่นี้ไม่ได้เชื่อมั่นที่เสรีนิยมใหม่ ลัทธิเสรีนิยม
 ใหม่ไม่ได้เรียกร้องความอ่อนแอของรัฐ ระบบการค้าเสรี (Laissez-faire)
 ไม่ใช่คำตอบสู่การกบฏแต่อย่างใด (Willgerodt and Peacock, 1989, 6) แต่
 ที่จริงแล้วการค้าเสรีเป็น “การอธิบายหลักการที่ตั้งอยู่บนฐานของนโยบาย
 แบบเสรีนิยมที่มีความกำกวมและเข้าใจผิดสูงมาก” (Hayek, 1976, 84) กล่าว
 คือรัฐเสรีนิยมใหม่นั้นมี “การวางแผนเพื่อการแข่งขัน” (1976, 31) และด้วย
 เหตุนี้มันจึงไม่มีทางที่จะมีเสรีภาพของตลาดหากปราศจาก “ผู้ทำหน้าที่
 พิทักษ์ตลาด” (Market police) (Rüstow, 1942, 289) สำหรับพวกเสรีนิยม
 ใหม่ก็นั่นมองว่าความเชื่อมโยงโดยธรรมชาติระหว่างเศรษฐกิจกับการเมือง

นั้นมีอยู่ (Friedman, 1962, 8) และตลาดเสรีนั้นไม่เพียงแต่ต้องการรัฐที่เข้มแข็ง และรัฐที่คอยอำนวยความสะดวกให้ตลาด แต่ยังต้องพึ่งพารัฐในแบบที่ใช้กำลังบังคับเพื่อดูแลเสรีภาพเหล่านั้นด้วย และในปัจจุบันก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดว่าเสรีนิยมใหม่นั้นได้เดินทางไปสู่จุดจบที่บีบคั้นเมื่อตลาดการเงินแตกสลายและนำไปสู่การสูญเสียมูลค่าสูงกว่า 1.4 ล้านล้าน (trillion) ดอลลาร์สหรัฐในเดือนสิงหาคมปี 2008 (Altvater, 2009, 75) และสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังล่มสลายของความเสียหายนี้ก็คือ “ยุคสมัยใหม่ของสังคมแบบหลังเสรีนิยมใหม่” (Post-neoliberalism) (Brandt and Sekler, 2009, 12) อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของ Brandt และ Sekler นั้นมองว่าการตอบสนองต่อผลกระทบ (ซึ่งลบ) ของเสรีนิยมใหม่ที่มีรูปแบบการจัดการของระบบแบบเฉพาะตัวนั้นยังไม่เห็นเด่นชัดจน มันอาจเป็นไปได้ทั้งรูปแบบสังคมนิยมประชาธิปไตย (Social democracy) ไปจนถึงเผด็จการทหาร (Military dictatorship) และจากเคนส์เขียนแบบสุดโต่งไปสู่การทำให้ความสัมพันธ์ในสังคมเป็นแบบการสงครามไปในท้ายที่สุด และไม่ว่ารูปแบบในการจัดการ (Mode of organization) ของมันจะเป็นเช่นไร โดยพื้นฐานแล้วสังคมหลังเสรีนิยมใหม่คือการปฏิเสธทุนนิยมการเงินที่ขับเคลื่อนโดยกลุ่มพลังที่ต้องการผลตอบแทนที่จะทำให้เศรษฐกิจที่แท้จริงเติบโตได้อย่างยั่งยืน (Brandt and Sekler, 2009, 11-12) ความน่ากลัวของยุคสมัยที่กำลังจะมาถึงได้ปรากฏขึ้นแล้วด้วยเหตุนี้ภายใต้รูปแบบของรัฐที่เข้มแข็งและมีศักยภาพในแบบหลังเสรีนิยมใหม่จะทำให้เงินตราได้กลายเป็นผู้รับใช้และนำไปใช้งานเพื่อให้เกิดการเติบโตและการจ้างงาน⁹ รัฐแบบหลังเสรีนิยมใหม่จึงถูกมองได้ว่าเป็นรัฐที่ทรงพลังที่ทำหน้าหน้าที่ควบคุมตลาดด้วยอำนาจรัฐที่เข้มแข็งเพื่อนำไปสู่การสะสมที่ก่อให้เกิดผลก้าวหน้าและสามารถสร้างงานและความมั่งคั่งให้เกิดขึ้นในสังคมได้

The superstructure is the expression of the substructure.

(Benjamin, 1983, 495-6)

มาร์กซ์ได้นำเสนอแนวคิดการเปรียบเทียบเรื่องโครงสร้างส่วนล่าง

และโครงสร้างส่วนบน (Base and superstructure) โดยกล่าวว่า การค้นคว้าของเขาได้นำไปสู่ความเข้าใจที่ว่า “ผลรวมของความสัมพันธ์ทางการผลิตได้กำหนดสร้างโครงสร้างเศรษฐกิจของสังคมและเป็นรากฐานที่แท้จริงที่ส่งผลกระทบต่อประเพณีกฎหมายและการเมืองในโครงสร้างส่วนบนและสัมพันธ์กันกับรูปแบบของจิตสำนึกทางสังคม” (Marx, 1981, 8) หากเรานำประเด็นความเข้าใจของมาร์กซ์ในเรื่องของการวิพากษ์กิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Critique of economic categories) แยกออกไปก่อน (Marx, 1981, 10) และมองด้วยภาวะวิสัยแบบเศรษฐกิจจากจุดที่ว่าโครงสร้างส่วนบนนั้นจะได้รับผลบางประการ การเปรียบเทียบของมาร์กซ์กล่าวว่ารูปแบบทางการเมือง (Political form) ของสังคมนายทุน (ซึ่งก็คือรัฐ) นั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่รัฐนั้นขึ้นมา มีอำนาจ หากกล่าวอย่างห้วนๆ ก็คือว่าเป้าประสงค์ของทุนนั้นก็คือการสะสมมูลค่าส่วนเกิน (Surplus value) ที่ถูกสกัดมาจากแรงงาน และรัฐก็คือรูปแบบทางการเมืองเพื่อทำหน้าที่รองรับเป้าประสงค์ดังกล่าว

มาร์กซ์กล่าวว่าการเปรียบเทียบเรื่องโครงสร้างส่วนล่าง/ส่วนบนว่าเป็นผลจากการค้นคว้าของเขานั้นค่อนข้างเกินเลยไปหน่อยเพราะจุดกำเนิดของแนวคิดนี้อยู่ที่เศรษฐกิจการเมืองแบบคลาสสิก William Robertson (1890, 104) ได้ทำการสรุปจุดยืนของสำนักคิดนี้ไว้ค่อนข้างดีโดยกล่าวว่า “ในทุกๆ การค้นคว้าอันเกี่ยวเนื่องกับการที่มีคนมารวมตัวกันในสังคม เป้าหมายแรกของการเข้าร่วมควรเป็นเรื่องของรูปแบบการประังชีพ (Mode of subsistence) และนั่นนำมาสู่ความหลากหลายของกฎหมายและนโยบายที่แตกต่างกัน” อัดัม สมิท ได้มีคำอธิบายที่คลาสสิกเกี่ยวกับเรื่องนี้ แนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของสมิธนั้นมีความสำคัญไม่เพียงแต่การเน้นความสำคัญของพลังทางเศรษฐกิจที่กรุยทางประวัติศาสตร์สู่การเป็น “สังคมการค้า” (Commercial society) แต่ยังรวมถึงข้อเสนอของเขาที่ว่าในแต่ละช่วงเวลาประวัติศาสตร์นั้นรูปแบบทางการเมืองของสังคมหนึ่งๆ จะถูกเชื่อมโยงกับอำนาจในทางกฎหมาย และเลื่อนไหลจากรูปแบบของทรัพย์สิน (Forms of property) แบบต่างๆ สำหรับสมิธแล้วทรัพย์สินส่วนตัว (Private property) เป็นผลพวงของพัฒนาการในเรื่อง

การแข่งขันกันทำ หลักการเรื่องการแข่งขันกันทำได้ทำให้ความแตกต่างทางสังคมมีสูงขึ้นและนำไปสู่การแยกเป็นชนชั้นทางสังคมที่โดดเด่น การเร่งขยายการแข่งขันให้มากขึ้นได้นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าส่วนเกินทางสังคม (Social surplus) ซึ่งถึงที่สุดแล้วได้นำไปสู่การเพิ่มพูนขึ้นของทรัพย์สินส่วนตัว การขยายตัวของการแข่งขันกันทำนี้เป็นการปูรากฐานไว้สำหรับการแบ่งแยกระหว่างประชาสังคมและรัฐในระบบทุนนิยม

สมิธมองรัฐในฐานะที่เป็นรูปแบบทางการเมืองของทรัพย์สินส่วนตัวและมองวัตถุประสงค์ของรัฐจากความต้องการในเรื่องของทรัพย์สินส่วนตัว รัฐมีหน้าที่ในการปกป้อง บำรุงรักษาและเฝ้าอำนาวยกกฎหมายอันเกี่ยวเนื่องกับทรัพย์สินส่วนตัว สมิธได้แจกแจงหน้าที่สำคัญหลายประการของรัฐ โดยนอกเหนือจากการทำหน้าที่ป้องกันภัยคุกคามจากต่างแดนแล้ว รัฐจะต้องจัดให้มีการบริหารความยุติธรรมที่ชัดเจนเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ระหว่างผู้ถือครองทรัพย์สินส่วนตัวทั้งหลาย สำหรับสมิธ “ความยุติธรรม นั้นเสาหลักที่ค้ำจุนซึ่งโครงสร้างสังคมนั้นๆ ไว้” (1976b, 86) ความยุติธรรมนั้นพิทักษ์สิทธิของปัจเจกบุคคลเหนือเสรีภาพและทรัพย์สินของเขา อีกทั้งยังการันตีขอบข่ายของประชาสังคมนั้นๆ อีกด้วย รัฐยังมีความจำเป็นในเรื่องของการจัดให้มีสินค้าสาธารณะ (Public goods) ต่างๆ ซึ่งเป็นที่จำเป็นเพื่อให้ตลาดดำเนินการไปได้ แต่ไม่สามารถมอบให้ได้โดยตัวของตลาดเองเนื่องจากสินค้าสาธารณะเป็นสิ่งที่ไม่ทำกำไร (ดู Smith, 1976a, 723) นอกจากนี้รัฐยังมีหน้าที่ในการจัดการดูแลเรื่องกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินส่วนตัว ตัวอย่างเช่น โดยการยกเลิกข้อกำหนดเชิงสถาบันและเชิงกฎหมายต่างๆ และเผชิญหน้ากับผลประโยชน์ของเอกชนบางส่วนที่เป็นการกีดขวางเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ของตลาด ความรับผิดชอบเหล่านี้ส่งผลให้รัฐนั้นพยายามที่จะช่วยให้เอกชนนั้นได้รับ “สิ่งที่จัดหามาให้ในราคาถูก” (Smith, 1978, 6) และรัฐอำนวยความสะดวกให้มีการสั่งสมทุนที่ก้าวหน้าบนพื้นฐานของการเพิ่มความสามารถในการผลิต

สมิธได้นำเสนอประเด็นเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้นระหว่างฝ่ายทุนกับ

แรงงานโดยเสนอว่า “โดยทั่วไปค่าจ้างของแรงงานทุกแห่งนั้นขึ้นอยู่กับสัญญาาระหว่างสองฝั่งผู้ซึ่งไม่เคยมีผลประโยชน์ตรงกัน” กล่าวคือ “ฝ่ายคนงานปรารถนาที่จะได้รับให้มากที่สุดขณะที่นายจ้างต้องการที่จะมอบให้น้อยสุดเท่าที่เป็นไปได้ ฝ่ายแรกถูกควบคุมไม่ให้รวมตัวเพื่อเรียกร้องขณะที่ฝ่ายหลังนั้นพยายามที่จะลดค่าจ้างของแรงงานเสมอ” (Smith, 1976a, 83) ในการต่อสู้แบบนี้นายทุนนั้นถือไพ่เหนือกว่าเนื่องจากพวกเขา “มีจำนวนน้อยกว่าและสามารถรวมตัวกันได้ง่ายกว่า (พวกเขา) ยังสามารถอยู่ได้นานกว่าเนื่องจากมีสิ่งของสะสมเตรียมไว้พร้อมอยู่แล้ว” ส่วนกรรมกรนั้นในทางกลับกันพวกเขาอาจจะต้อง “อดตาย” ได้ การประท้วงของพวกเขาเหล่านั้นเป็นที่เข้าใจได้ว่า “พวกเขาสิ้นหวังแล้ว” การกระทำของพวกเขาไม่ฉลาดนักเนื่องจากพวก “กรรมกรนั้นมีความเป็นไปได้ยากมากที่จะสร้างความได้เปรียบให้เกิดขึ้นจากการใช้ความรุนแรงและการรวมกลุ่มกันแบบโกลาหล” (Smith, 1976a, 834)

ในมุมมองของสมิธ การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชนชั้นสามารถทำได้เพียงการตั้งอยู่บนการกำหนดผลประโยชน์ที่แท้จริงให้กับคนงาน และผลประโยชน์ที่แท้จริงนั้นก็ตั้งอยู่บนการสะสมทุนที่ก้าวหน้าและยั่งยืน “สิ่งที่ชนชั้นแรงงานทำได้ดีไม่ใช่การต่อสู้ เนื่องจากการเพิ่มขึ้นทั้งในส่วนของมูลค่าส่วนเกิน การสะสมในคลัง การเพิ่มขึ้นของคนงาน และการเพิ่มขึ้นของรายได้และการเพิ่มขึ้นของสิ่งเหล่านี้คือการยกระดับความมั่งคั่งของชาติ (National wealth) ข้อเรียกร้องของพวกที่อยู่ได้โดยค่าจ้างนั้น...เพิ่มขึ้นพร้อมกันไปกับการเพิ่มขึ้นของความมั่งคั่งของชาติ” (Smith, 1976a, 867) นี่คือนิเวศที่รู้จักกันดีที่เรียกว่าการไหลรินลงมาของผลประโยชน์ (Trickle-down effect) สมิธเสนอว่าเมื่อความมั่งคั่งของชาติเพิ่มขึ้นและ “โอกาสในการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างกรรมกรก็จะเพิ่มตามด้วย” (Smith, 1976a, 87) สมิธเรียกสิ่งนี้ว่า “ผลตอบแทนแบบเสรีสำหรับกรรมกร” และผลสืบเนื่องจากข้อเสนอของเขา ก็คือว่าถ้าหากความยากจนยังมีอยู่ก็คือตัวชี้วัดว่า “สิ่งต่าง ๆ นั้นหยุดนิ่ง” (Smith, 1976a, 91) และต้องการให้รัฐมีบทบาทในการจัดการเกี่ยวกับ

“ความถูกต้องของสินค้าทุกชนิด” (Smith, 1976a, 333) ผู้ถือครองทรัพย์สินในบางประเทศนั้นอาจได้รับอัตราผลตอบแทนของการลงทุนในอัตราสูงมากกว่าในบางประเทศซึ่ง “ไม่ต้องสงสัยเลยว่านี่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความซ้ำซ้อนกันของคลังของพวกนายทุน” (Smith, 1976a, 109) การทำนุบำรุงคลังสินค้าในที่นี้เรียกร้องให้เกิดการปรับตัวเพื่อแข่งขันและหน้าที่ในการกำกับดูแลในที่นี้ “เป็นของตำรวจผู้ดูแลตลาด” (Smith, 1978, 5)

สำหรับสมิธแล้ว “ความมั่งคั่งของชาติ” และ “คนงาน” นั้นได้รับประโยชน์จากการสะสมทุนที่ก้าวหน้า (Progressive accumulation) อย่างไรก็ตามผู้ถือครองคลังสินค้านั้นมีความสัมพันธ์ที่คลุมเครือต่อการสะสมทุนดังกล่าวเนื่องจาก “การเพิ่มขึ้นของคลัง ซึ่งยกระดับของค่าจ้างนั้นมีแนวโน้มที่จะทำให้กำไรลดลง” (Smith, 1976a, 105) นายทุนจึงพยายามที่จะรักษาอัตรากำไรด้วยตนเองโดยการขัดขวางเสรีภาพอันเป็นธรรมชาติของตลาด ยกตัวอย่างเช่น โดยการตรึงราคาเพื่อปกป้องตลาด เป็นต้น การอ้างสิทธิในอำนาจของเอกชนเช่นนี้ได้ “สร้างสิ่งที่เราเรียกว่าผู้พิทักษ์ขึ้นมา ไม่ว่าจะกำหนดต่าง ๆ นั้นจะถูกสร้างขึ้นโดยคำนึงถึงในเรื่องการค้า การพาณิชย์ การเกษตร การอุตสาหกรรมของประเทศ แต่สิ่งเหล่านี้ถูกตัดสินใจโดยตำรวจ” (Smith, 1978, 5) กล่าวคือ “ระบบเศรษฐกิจนั้นเรียกร้องให้มีตำรวจผู้คุมตลาดที่มาพร้อมกับอำนาจรัฐที่เข้มแข็งเพื่อใช้ในการปกป้องและบำรุงรักษา” (Rüstow, 1942, 289) และกระบวนการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพนั้นเชื่อมโยงกับ “รัฐที่เข้มแข็ง รัฐที่มีที่ทางของตนเองอยู่พ้นและเหนือจากเศรษฐกิจ อีกทั้งยังอยู่พ้นและเหนือจากผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ ด้วย” (Rüstow, 1963, 258) ความสามารถของรัฐในการปกป้องและดูแลกฎของมูลค่านั้นขึ้นอยู่กับ การแยกขาดจากประชาสังคม กล่าวคืออิสรภาพของรัฐจากสังคมที่ยอมให้รัฐมีการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพในฐานะที่เป็นรัฐทุนนิยม หากรัฐล้มเหลวที่จะรักษาระยะห่างจากสังคมก็จะนำไปสู่ “สงครามชนชั้นในท้ายที่สุด” (Nicholls, 1984, 170)

สำหรับเฮเกล (1967, 210) การป้องกันสงครามชนชั้นอาจทำได้โดยการก่อ “สงครามให้สำเร็จ” โดย “จัดการความไม่สงบเรียบร้อยภายใน

ประเทศและทำให้อำนาจรัฐเป็นปีกแผ่น” เฮเกลยังสนับสนุนการใช้กลไกเชิงจริยธรรมที่รวมถึงเรื่องความเสมอภาคอันถดถอยของลัทธิชาตินิยมโดยไม่ว่าจะอ้างเงื่อนไขใดๆ พวกเราก็ล้วนเป็นสมาชิกของรัฐนาวาเดียวกัน ความ เป็นชุมชนที่ถูกจินตนาการขึ้นร่วมกันนี้สร้างขึ้นเพื่อก้าวข้ามความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น¹¹ อย่างไรก็ตามก่อนหน้าเฮเกลอดัม สมิท (1976a, 723) ได้ เคยเสนอไว้ก่อนว่ารัฐนั้นต้องสนับสนุนให้เกิด “คำแนะนำสำหรับประชาชน” โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาและการเบี่ยงเบนความสนใจในระดับ สาธารณะ สมิทเสนอว่ารัฐบาลควรต้องยอมรับความสูญเสียที่จะต้องชดเชยให้กับผลกระทบทางสังคมอันเกิดจากการสะสมทุนโดยแสดงความรับผิดชอบต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อธำรงการกำหนดสร้างสังคมแบบ เสรีนิยมไว้กับประชาสังคมนั้นๆ

เพื่อเป็นการต่อต้านจิตสำนึกที่ผิดพลาดในเรื่องของสงครามชนชั้น รัฐนั้นต้องทำให้กรรมชาติตระหนักได้ว่าผลประโยชน์ที่แท้จริงของพวกเขา นั้นจะได้รับการตอบสนองได้ดีที่สุดก็โดยแต่การสะสมทุนอย่างก้าวหน้า เท่านั้น หากกล่าวในมุมมองของ Müller-Armack นักคิดคนสำคัญผู้มีชื่อเสียงในกลุ่ม “เสรีนิยมแบบออร์โด” (Ordo-liberal) ผู้ได้ประดิษฐ์ถ้อยความที่ว่า “เศรษฐกิจแบบตลาดที่มุ่งเน้นสังคม” (Social market economy)¹² ซึ่งแนวคิด นี้ได้ปูทางไปสู่การรวมตัวกันเพื่อนำการแข่งขัน “ที่นำไปสู่วิถีชีวิตแบบ เบ็ดเสร็จ” (Total life style) (Müller-Armack, 1978, 328) ดังนั้นจุดมุ่งหมาย ของรัฐจึงมีขึ้นเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับ “การขจัดสภาวะไร้ระเบียบ (Orderlessness) ให้หมดสิ้นไปจากตลาดและกำจัดอำนาจของเอกชนจากระบบเศรษฐกิจ” (Böhm, อ้างถึงใน Haselbach, 1991, 92) ด้วยเหตุนี้ตลาด เสรีจึงถูกรับรองในฐานะพื้นที่ที่ไร้รัฐ (Stateless sphere) ภายใต้การคุ้มครอง ของรัฐ และรัฐนั้นได้ทำให้ความเป็นการเมืองหายไปจากความสัมพันธ์ทาง สังคมในฐานะของเสรีภาพ อิศรภาพ ความเสมอภาค และเบนแธม (Bentham)¹³ และรัฐทำเช่นนั้นโดยผูกขาดความเป็นการเมืองในฐานะที่เป็น “พลังของสังคมที่เป็นจุดศูนย์รวมและมีการจัดระเบียบ” (Marx, 1983, 703)

ผู้สนับสนุนแนวคิดนี้มองรัฐเสรีนิยมอย่างไม่ละอายว่าเป็นรัฐแบบชนชั้นที่เห็นได้ชัดแจ้งว่ารัฐนั้นดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ที่แท้จริงของชนชั้นกรรมาชีพ ทั้งในเรื่องของงาน ค่าจ้าง สภาพงาน รวมถึงการสะสมทุนที่ก้าวหน้าของนายทุนด้วย รัฐนั้น “บำรุงรักษาพวกคนรวยเพื่อการครอบครองความมั่งคั่งเพื่อเป็นการต้านความรุนแรงและความละโมภของพวกคนรวย” (Smith, 1978,338) และสั่งสอนพวกคนจนว่าผลประโยชน์ที่แท้จริงของตนนั้นอยู่ที่การสะสมทุนอย่างก้าวหน้าต่างหาก อันที่จริงรัฐไม่ได้เป็นรัฐแบบชนชั้นเพียงเพราะฝ่ายสนับสนุนเสรีนิยมว่าไว้เช่นนั้น อย่างไรก็ตามข้อเปรียบเทียบเรื่องโครงสร้างส่วนบน - โครงสร้างส่วนล่างที่มาร์กซ์รับมาจากเศรษฐกิจการเมืองแบบคลาสสิก¹⁴ กล่าวว่ารัฐนั้นเป็นรูปแบบทางการเมืองของกฎที่ควบคุมทรัพย์สินส่วนตัว ในฐานะที่เป็นรัฐที่เก็บภาษี (Tax state) รัฐนั้นพึงพึงอย่างยิ่งยวดต่อการสะสมทุนที่ก้าวหน้า

อย่างไรก็ตามลักษณะทางชนชั้นของรัฐนั้นไม่ได้ถูกนิยามแค่ในมุมมองระดับชาติเท่านั้น แต่รัฐนั้นดำรงอยู่ด้วยความสัมพันธ์ในระดับของตลาดโลก ดังที่สมิท (1976a, 848-49) กล่าวว่า “ผู้ครอบครองคลังผลผลิตนั้นเป็นราษฎรที่เหมาะสมของโลก และไม่โดยจำเพาะเจาะจงว่าเป็นราษฎรของประเทศใดพวกเขามีแนวโน้มที่จะละทิ้งประเทศที่เค้าเผยว่ามีความกังวลในเรื่องต่างๆ เพื่อประเมินภาระในเรื่องภาษี และสามารถที่จะลดการสะสมในบางประเทศเพื่อให้เขาดำเนินธุรกิจต่อไปได้ หรือแม้แต่มีความสุขกับโซความสนาของเขาได้อย่างง่าย ๆ” กล่าวคือ “กฎเกณฑ์ของพวกนายทุนว่าด้วยทรัพย์สินและสัญญาต่างๆ (นั่นก็กำขัม) ระบบกฎหมายของชาติ และเงินตราของโลกนั้น (ก็กำขัม) สกกุลเงินของชาติด้วยเช่นกัน” (Clarke, 1992, 136; Bonefeld, 2000) สมิทเขียนงานของเขาในฐานะที่เป็นการวิพากษ์รัฐแบบพาณิชย์นิยม (Mercantilist state) ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 19 และความคิดของเขาได้กลายมาเป็นหลักปฏิบัติทางอุดมการณ์ของรัฐที่กำลังถูกทำให้เสรี (Liberalizing state) (โปรดดู Clarke, 1988, ch. 1) และในบริบทเช่นนี้เองที่มาร์กซ์ (ร่วมกับเองเกิลส์) ได้เขียนในแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ (Communist Manifesto) เกี่ยวกับความเป็นนานาชาติของนายทุนและนิยามรัฐชาติใน

ฐานะที่เป็นคณะกรรมการบริหารของพวกเขาชั้นนายทุน

Law is made for the state, not the state for the law. [If] a choice must be made between the two, it is the law which needs to be sacrificed to the state. (Rossiter, 1948, 11)

ในช่วงเวลาของเรา Milton Friedman ได้มอบคำนิยามที่น่าเชื่อถือเกี่ยวกับรัฐในฐานะที่เป็นคณะกรรมการบริหารของพวกเขา โดยกล่าวว่ารัฐนั้น “มีความสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นเวทีในการกำหนด ‘กฎกติกาในการแข่งขัน’ และในฐานะที่เป็นคนคุมกฎที่ทำหน้าที่ในการตีความและบังคับใช้กฎที่ถูกตัดสินมาก่อนแล้ว และการบังคับใช้กฎนั้นเป็นสิ่งจำเป็นเมื่อมีพวกส่วนน้อยที่อาจไม่ยอมเล่นตามกติกา” (1962, 15, 25) กล่าวคือ “องค์กรจัดการกิจกรรมทางเศรษฐกิจผ่านการแลกเปลี่ยนโดยสมัครใจมีฐานคิดว่าเราได้จัดให้มีการดูแลในเรื่องกฎหมายและระเบียบต่างๆ ผ่านทางรัฐบาลเพื่อเป็นการป้องกันการใช้กำลังบังคับของปัจเจกหนึ่งต่อผู้อื่น การบังคับใช้ในเรื่องของสัญญาโดยสมัครใจได้นำไปสู่การสร้างนิยามความหมายว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สิน การตีความว่าด้วยการบังคับในเรื่องสิทธิต่างๆ และการจัดให้มีขอบข่ายกำหนดเกี่ยวกับการเงิน (p. 27) รัฐนั้นต้อง “ส่งเสริมให้เกิดการแข่งขัน” (p. 34) และจัดทำสิ่งต่างๆ เพื่อตลาดในสิ่งที่ตลาด “ไม่สามารถทำได้ด้วยตัวเอง” (p. 27) Friedman กล่าวว่าพวกเขาเสรีนิยมนั้น “ต้องนำช่องทางทางการเมืองมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาระยะยาวเรื่องความแตกต่าง” เพราะว่ารัฐนั้นเป็นองค์กรที่มอบช่องทางที่ทำให้ “เรามีหนทางในการแก้ไขกฎต่างๆ” (p. 23) แต่สิ่งที่น่าสนใจก็คืออะไรจะเกิดขึ้นเมื่อรัฐได้เข้าแทรกแซง?

ความหายนะอันใหญ่หลวงสำหรับทุนและรัฐไม่ใช่การเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นตัวแทนของชนชั้นกรรมาชีพในระบบเสรีประชาธิปไตย ดังที่ Simon Clarke (1991b, 200) เสนอว่า “พัฒนาการของระบบรัฐสภาแบบตัวแทนสำหรับกรรมาชีพนั้นเน้นความสำคัญมากกับการยกระดับเงื่อนไขเชิงวัตถุในด้านต่างๆ ของกรรมกร แต่การเป็นตัวแทนในที่นี้ห่างไกลจากการเป็นที่

แสดงออกถึงความเข้มแข็งของชนชั้นกรรมาชีพและได้กลายเป็นหนทางในการแบ่งแยก ปลดปล่อยและทำให้เสียขวัญกำลังใจไป”¹⁵ ความอันตรายอย่างใหญ่หลวงในที่นี้คือกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) ของสังคม¹⁶ สิ่งนี้ได้นำไปสู่การปลดปล่อยพวกนายทุนจากการแบ่งแยกระหว่างสังคมและรัฐ และกระทำโดยผ่านการสร้างการรับรู้และการจัดการ “พลังที่เหมาะสม” ในฐานะที่เป็นพลังทางสังคม (Marx, 1964, 370)

ในมุมมองของฝ่ายสนับสนุนเสรีนิยม (ใหม่) กระบวนการอย่างการทำให้เป็นประชาธิปไตยนั้นเป็นการทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมของแรงงานนั้นเป็นการเมืองผ่านหนทางการทำให้การต่อสู้ทางสังคมนั้นยั่งยืนและทำให้เป็นธรรมชาติใน “ระบบตลาด” ยกตัวอย่างเช่นในมุมมองของสมิธ การต่อสู้ทางชนชั้นนั้นเกิดขึ้นมาจากสภาพการณ์อันสิ้นหวังของกรรมกร สมิธเสนอว่าการต่อสู้เช่นนี้แสดงออกถึงจิตสำนึกที่ผิดพลาดเนื่องมาจากการยกระดับสภาพความเป็นอยู่ขึ้นหนึ่งพั้งกับการสะสมทุนอย่างก้าวหน้า และสมิธเรียกร้องให้รัฐสร้างความมั่นใจในเรื่องการจัดการให้ซึ่งสิ่งต่างๆ ในต้นท่อนที่ถูก (โดยหนทางของการยกระดับผลิตภาพการผลิตของแรงงานอย่างมหาศาล) ฝ่ายเสรีนิยมแบบออร์โธโดซ์เสนอไว้คล้ายๆ กัน ในมุมมองของพวกเขาแนวโน้มในสิ่งที่เรียกว่าการทำให้เป็นกรรมาชีพ (Proletarianization) นั้นมีอยู่โดยเป็นธรรมชาติในความสัมพันธ์ทางสังคมแบบทุนนิยม และภาวะเช่นนี้จะนำไปสู่การเกิดวิกฤติทางสังคม ความยุ่งเหยิงและไร้ระเบียบหากปราศจากการตรวจสอบการควบคุมในที่นี้เป็นความรับผิดชอบทางการเมืองและวิธีการในการควบคุมนั้นครอบคลุมหลายเรื่องเช่น การทำให้การแข่งขันนั้นเป็นเรื่องภายใน (Internalization of competitiveness) (Müller-Amarck, 1978) การสร้างสังคมให้เป็นผู้ถือประโยชน์ (Stakeholder society) (Röpke, 1949) การเปลี่ยนแปลงให้สังคมกรรมาชีพก้าวไปสู่สังคมประชาธิปไตยที่เน้นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (Brittan, 1984) การมีข้อบังคับในระดับข้ามชาติในเรื่องกฎหมายและการเงิน (Hayek, 1939; Müller-Armack, 1971) และการกระทำทางการเมืองเพื่อด้านการรวมเป็นองค์กร: “ถ้าเสรีภาพคือการมี

โอกาสอยู่รอดและถ้ากฎระเบียบต่างๆ มีไว้เพื่อสร้างหลักประกันให้กับการตัดสินใจที่เสรีของปัจเจก” รัฐจึงต้องมีบทบาทสำคัญ (Willgerodt and Peacock, 1989, 6) และหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของสังคมเสรีนั้นอาจต้องมีการอุทิศบางอย่างเป็นการชั่วคราว เพื่อรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพในระยะยาว” (Hayek, 1960, 217) ด้วยเหตุนี้ในช่วงเวลาวิกฤติ “การไม่อุทิศตัวนั้นดีเกินไปสำหรับประชาธิปไตยของเรา อย่างน้อยที่สุดก็เป็นการอุทิศเพื่อประชาธิปไตยโดยตัวมันเอง” (Rossiter, 1949, 314) เพื่อให้ความยุติธรรมบังเกิด ระเบียบต้องได้รับการฟื้นฟู กฎหมายนั้นไม่รองรับกับความไร้ระเบียบของสังคม กฎหมายเป็นดอกผลของระเบียบและการปกครองโดยกฎหมายพึงพึงอยู่กับการบังคับใช้กฎหมาย ด้วยเหตุผลเรียงง่ายเช่นนี้ ราษฎรที่มีบทบาทมากก็อาจถูกมองอย่างระแวงระวังในฐานะที่เป็นตัวสร้างความเสี่ยงต่อความมั่นคง

การใช้ “ความซื่อสัตย์และพลังที่จัดการได้” (ดู Wolf, 2001) เป็นการอ้างถึงการใช้อำนาจเพื่อพิทักษ์และจัดการดูแลรวมถึงบำรุงรักษาความยุติธรรมซึ่งเป็นเสาหลักในเรื่องของทรัพย์สินส่วนตัว แล้วถ้าเช่นนั้นสิ่งที่เรียกว่าค่าจ้างที่เป็นธรรมคืออะไร? แนวคิดเรื่องค่าจ้างที่เป็นธรรมคาดหวังว่าสัญญาของคนงานนั้นเป็นเรื่องระหว่างการแลกเปลี่ยนคู่ค้าที่เป็นธรรม แต่ละฝ่ายทำสัญญากันโดยมีอิสรภาพและอย่างเสรี เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย แม้จะวางอยู่บนสมมติฐานเช่นนี้แต่การจัดหมู่ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนและกรรมกรในในฐานะที่เป็นราษฎรที่เป็นไทด้วยกันนั้นก็มิขัดแย้งในตัวของมันเองอยู่เมื่อมองถึงการแลกเปลี่ยน ทั้งนี้เมื่อคนงานได้ลงนามในสัญญาจ้างงานแล้ว พันผิวในโรงงานก็รอเชื่อเชียวเขาทันที สัญญาว่าด้วยค่าจ้างนั้นเป็นรูปแบบพื้นฐานว่าด้วยเสรีภาพของนายทุน และมันสร้างความเชื่อมโยงกันระหว่างความเสมอภาคกับการกดขี่ขูดรีด

เศรษฐกิจการเมืองนั้นแท้จริงแล้วเป็นข้อโต้แย้งทางวิชาการเกี่ยวกับเรื่องที่ว่าสิ่งที่ปล้นสะดมมาได้จากกรรมกรนั้นจะถูกนำไปแบ่งปันกันอย่างไร (ดู Marx, 1983, 559) และยิ่งแรงงานได้รับมากขึ้นสิ่งต่างๆ ก็จะต้อง

ขึ้น ในท้ายที่สุดแล้วมันก็เป็นแรงงานทางสังคมจากพวกกรรมกรนี่เองที่ผลิตสร้าง “ความมั่งคั่งของชาติ” (Wealth of nations) ขึ้นมา และสิ่งนี้เกิดขึ้นภายใต้บริบทที่ว่า “ผู้ขายแรงงานนั้นตกเป็นของทุนตั้งแต่ก่อนที่พวกเขาจะขายแรงงานให้กับทุนเสียอีก” (Marx, 1983, 542) ข้อเสนอแนะที่พอดูมีความหวังก็คือวิธีการกำกับทุนนิยมแบบ “หลังเสรีนิยมใหม่” จะต้องเป็นการสร้างงานในลักษณะที่ก้าวข้ามจากเพียงแค่เรื่องของข้อเรียกร้องเพื่อให้มีการจ้างงานและสวัสดิการทางสังคมไปสู่การเมืองของการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สร้างแรงกดดันให้กับรัฐเพื่อเอื้ออำนวยให้เพิ่มอัตราการสะสมทุน (ดู Clarke, 1991b, 200) ดังนั้นชนชั้นกรรมาชีพจึงเป็น “เป้าหมายของอำนาจรัฐ” ทั้งนี้อำนาจทางตุลาการของรัฐนั้นอยู่เบื้องหลังการจัดสรรให้กรรมกรปราศจากความเสมอภาคกับชนชั้นนายทุน โดยกีดกันชนชั้นกรรมาชีพจากการใช้อำนาจร่วมกันของพวกเขาเพื่อพิทักษ์สิทธิในผลผลิตของแรงงานของพวกเขาเอง (Clarke, 1991b, 198) อำนาจตุลาการของรัฐจึงส่งผลถึงไม่เพียงแต่การสร้างความตระหนักทางกฎหมายต่อปัจเจกในสังคมนั้นในฐานะที่เป็นผู้ถือครองทรัพย์สินเท่านั้น แต่อำนาจเช่นนี้ยังส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายด้วย หรือหากจะกล่าวดังที่ Walter Benjamin ว่าไว้ก็คือสำหรับผู้ที่ถูกกดขี่นั้น “ในสภาวะการณ์ฉุกเฉิน...นั้นไม่ได้ถือเป็นสภาวะยกเว้น แต่มันถือเป็นการก่อกวนที่ต่างหาก (Benjamin, 1965, 84)

บทสรุป

เป็นที่ยอมรับร่วมกันไปแล้วว่าวิกฤติของทุนนิยมในฐานะที่เป็นจุดเปลี่ยนผ่านจากระบบการสะสมแบบหนึ่งไปยังระบบการสะสมแบบใหม่นั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของลักษณะสำคัญบางประการของพัฒนาการของทุนนิยม และได้ถูกยกขึ้นมาเพื่อนิยามลักษณะเด่นของวิธีการกำกับแบบทุนนิยม (Capitalist regulation) (Bonfeld, 1987) การวิเคราะห์ทุนนิยมแบบผิวเผินโดยทั่วไปไม่ได้ทำให้เกิดความเข้าใจต่อลักษณะที่ยั่งยืนของความสัมพันธ์ทางสังคมแบบทุนนิยมและไม่เปิดที่ทางให้กับปัจจัยเชิง

ประวัติศาสตร์ (History) ในการวิเคราะห์ เพราะประวัติศาสตร์บอกเราว่า “ยุคสมัยของการสร้างความมั่งคั่งในระดับโลก การสร้างโอกาสที่เข้มแข็งให้กับสันติภาพของโลกและความปรองดองในระดับสากลนั้นได้แปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็วไปสู่การเผชิญหน้าในระดับโลกและนำไปสู่สงครามได้อย่างไร ถ้าโอกาสในอนาคตมองดูไม่คุ้นเคยในมุมมองปัจจุบัน มันก็ดูไม่ต่างอะไรกับการมองย้อนไปสู่ศตวรรษก่อน” (Clarke, 2001, 91) และแลดูเหมือนปัจจุบันมากกว่าที่จะเป็นวันวานอีกด้วย ประวัติศาสตร์ยังบอกเราเกี่ยวกับการเอาตัวรอดจากวิกฤตการณ์ของทุนนิยมว่าการกล่าวอ้างเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจของระบบทุนนิยม การจ้างงาน และคุณภาพชีวิตนั้นแท้จริงเป็นเรื่องป่าเถื่อน (Bonefeld and Holloway, 1996) กล่าวคือแนวคิดเรื่องความต่อเนื่องของระบอบทุนนิยมนั้นได้ไปลดทอนจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ลง แต่กลับไปสร้างความชอบธรรมให้กับสิ่งที่ไม่น่าจดจำแทน

ผู้เขียนได้เสนอไว้ว่าคุณลักษณะของรัฐเสรีนิยมใหม่นั้นไม่ได้นิยามโดยความสัมพันธ์ที่มีต่อตลาดแต่เป็นความสัมพันธ์ที่มีต่อ “ชนชั้น” ผู้เขียนยังได้เสนอไว้เกี่ยวกับรัฐทุนนิยมคือรากฐานของรัฐแบบเสรีนิยม ไม่ว่าจะเรามองมันในฐานะที่เป็นเสรีนิยมใหม่ หลังเสรีนิยมใหม่ เคนเซียนส์ พอร์ดิสต์ หรือหลังพอร์ดิสต์ก็ตาม เป้าประสงค์ของรัฐ (เช่นเดียวกับที่แฝงอยู่ในคุณลักษณะของชนชั้นนายทุน) ก็คือการ “ปกครองเหนือกำลังแรงงาน” (Hirsch, 1997, 47; และโปรดดู Agnoli, 1990) หากจะกล่าวโดยสรุปในที่นี้ก็คือแนวคิดที่ว่ารัฐนั้นเป็นคณะกรรมการบริหารของชนชั้นนายทุนนั้นก็ยังคงสามารถใช้งานได้

เชิงอรรถ

¹ บทความแปลชิ้นนี้ได้รับการอนุญาตให้แปลอย่างเป็นทางการจากผู้เขียน

² ตีพิมพ์ครั้งแรกใน Bonefeld, W. (2010). **Free economy and the strong state: some notes on the state.** Capital & Class, 34(1), 15-24.

³ วัชรพล พุทธรักษา สำเร็จการศึกษาปริญญาเอกด้านรัฐศาสตร์ จาก The University of York สหราชอาณาจักร โดยมีเวอร์เนอร์ โบนเฟลด์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ระหว่างปี 2010-2014 ปัจจุบันสังกัดสำนักทฤษฎีและปฏิบัติการทางสังคม หน่วยนวัตกรรมสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

⁴ เวอร์เนอร์ โบนเฟลด์ (Werner Bonefeld) สำเร็จการศึกษาจาก the University of Marburg และ the Free University of Berlin ที่ประเทศเยอรมนีและได้รับปริญญาเอกจาก the University of Edinburgh ที่สกอตแลนด์ ก่อนที่เขาจะมาสอนหนังสือที่ York โบนเฟลด์เคยสอนหนังสือที่ the Universities of Frankfurt และ Edinburgh มาก่อน และเมื่อไม่นานมานี้โบนเฟลด์ได้รับผิดชอบวิชาสัมมนาในระดับบัณฑิตศึกษาว่าด้วยทฤษฎีวิพากษ์และการวิพากษ์เศรษฐกิจการเมือง (Critical theory and the critique of political economy) ที่ the Universities of Puebla และ Buenos Aires ที่ประเทศอาร์เจนตินา งานศึกษาของโบนเฟลด์อุทิศให้กับการพัฒนาสำนักคิดที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลที่ชื่อว่าสำนักคิด “โอเพ่นมาร์กซิสม์ (Open Marxism) นอกจากนี้เวอร์เนอร์ โบนเฟลด์ ยังเป็นหนึ่งในสมาชิกเวทีประชุมของนักเศรษฐศาสตร์สังคมนิยม (The Conference of Socialist Economists; CSE) ร่วมกันกับฮิวโก ราดิซ (Hugo Radice) จากลีดส์, เกร็ก ชาร์นอค (Greg Charnock) และสจวร์ต ชิลด์ส์ (Stuart Shields) จากแมนเชสเตอร์ พวกเขาจัดให้มีกลุ่มศึกษาทฤษฎีวิพากษ์และเศรษฐกิจการเมืองตามเส้นทางรถไฟข้ามทวีป (Trans-Pennine Working Groups on Critical Theory and Political Economy) ซึ่งเวียนกันเป็นเจ้าภาพตามเส้นทางรถไฟระหว่างยอร์กลีดส์ และแมนเชสเตอร์ โบนเฟลด์ เป็นคนที่รักในการทำสวน บันจอร์ยานไปทำงานทุกวันและชอบฟังเพลงของ Captain Beefheart เป็นอย่างยิ่ง

⁵ Altwater ตีความหมายข้อแตกต่างระหว่างทุนนิยมแบบที่ดีที่เน้นการผลิต (Good capitalism of production) กับทุนนิยมที่เลวมุ่งเน้นการเป็นกาฝากในการสร้างเงินตรา (Bad capitalism of parasitic money-making) ว่าเป็น

เรื่องที่ไม่ช่วยไม่ได้และการจำแนกในที่นี้ไม่ได้ช่วยในการทำความเข้าใจ
 ทฤษฎีแบบแต่อย่างใด เช่นเดียวกับกับเรื่องการสร้างความคลั่งใคล้ให้กับระบอบ
 Thatcher ในสหราชอาณาจักรที่ช่วยอะไรไม่ได้ และเกี่ยวกับประเด็นเรื่อง
 ความเชื่อมโยงกับการขับเคลื่อนโดยวิฤติระหว่างการสะสมทุนในการผลิต
 และการสะสมทุนทางการเงินในสมัย Thatcher โปรดดู Bonfeld (1993)

⁶ สำหรับโบนเฟลด์แนวคิดเรื่อง Social constitution หรือการกำหนดสร้างทาง
 สังคมนั้นถูกนำมาใช้ในการอธิบายโครงสร้างทางสังคม (Social structure) โดย
 ข้อเสนอหลักคือสังคมนั้นไม่ได้ถูกกำหนดโดยเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการเพียง
 บ้างก็ยัดเยียดเท่านั้น แต่สังคมยังถูก กำหนดสร้างหรือประกอบขึ้นโดยความ
 สัมพันธ์อื่นๆ อีกด้วย เช่น บ้างก็ทางประวัติศาสตร์ และอิทธิพลของตัวแสดง
 อย่างมนุษย์ในฐานะที่เป็นกรรมกร และในฐานะที่เป็นนายทุน โบนเฟลด์
 เรียกความสัมพันธ์ลักษณะนี้โดยรวมว่าการกำหนดสร้างทางสังคม (ผู้แปล)

⁷ เสรีนิยมแบบออร์โด (Ordo-liberalism) ถูกพัฒนาขึ้นในเยอรมันในช่วง
 วิฤติไวมาร์ระหว่างช่วงปลายทศวรรษที่ 1920 เป็นต้นมา ข้อเสนอของพวก
 นี้คือเศรษฐกิจเสรีนั้นเรียกร้องรัฐที่เข้มแข็งเพื่อทำหน้าที่ในการ “อำนวยความสะดวก”
 และการปกป้อง Hayek เข้าร่วมกับพวกเสรีนิยมออร์โดหลังจากความพ่าย
 แพ้ของพวกนาซี ภายหลังจากเสรีนิยมแบบออร์โดได้ถูกเรียกว่าสำนักไฟร์บวร์ก
 (Freiburg School) และแนวคิดของสำนักนี้ได้กลายเป็นรากฐานให้กับลัทธิ
 เสรีนิยมใหม่ร่วมสมัย ดูเพิ่มเติมใน Haselbach (1991), และ Bonfeld
 (2006a)

⁸ เป็นช่วงของวิฤติตั้งแต่ปี 1987 ไปจนถึงช่วงการถดถอยอย่างหนักในช่วง
 ต้นทศวรรษ 1990s รวมไปถึงวิฤติการณ์ค่าเงินในปี 1992 และ 1993
 วิฤติการณ์ที่เม็กซิโกในปี 1994 วิฤติเศรษฐกิจเอเชียในปี 1997 ในรัสเซีย
 ปี 1998 บราซิลปี 1999 และอาร์เจนตินาในปี 2001 ช่วงเวลาระหว่างปี 2001
 ถึง 2007 นั้นเป็นเรื่องของการใช้จ่ายภาคการทหาร รวมถึงหนี้ภาคเอกชนและ
 ภาครัฐอย่างมหาศาล รวมทั้งมีสงคราม การทรมาณ และความยากจนอย่างมาก
 ระหว่างช่วงเวลาแบบนี้การสะสมทุนมหาศาลของจีน การันตีการสะสมทุน

ในอนาคตและการตัดทวงมูลค่าส่วนเกินในปัจจุบัน ส่วนในประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเครดิตและมูลค่าโปรดดู Bonfeld and Holloway, 1996

⁹ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ว่าด้วยข้อเรียกร้องลักษณะนี้ภายใต้บริบทข้อถกเถียงว่าด้วยเรื่องรัฐของ CSE (Conference of Socialist Economist - ผู้แปล) โปรดดู Bonfeld (2008) รวมถึง Simon Clarke ผู้เป็นบรรณาธิการในหนังสือสำคัญ (เรื่อง The State Debate - ผู้แปล) รวมถึงบทนำของเขาโปรดดู Clarke (1991a)

¹⁰ คำว่า Economic categories ในที่นี้โบเนเฟลด์ใช้ในความหมายที่ไม่ใช่เพียงการจำแนกหรือการจัดประเภทในทางเศรษฐกิจ แต่หมายความถึง “กิจกรรม” ทางเศรษฐกิจ กิจกรรมในที่นี้มองเป็นกระบวนการ (Process) และมีความสัมพันธ์กันระหว่างชนชั้นแรงงาน และชนชั้นนายทุนอย่างเป็นวิภาษวิธี (ผู้แปล)

¹¹ จุดแข็งของแรงแย้งวนเชิงจริยธรรมนี้ก็คือ ยกตัวอย่างดังเช่นที่ปรากฏในงานของ Radice (2000) ที่วิพากษ์ในฐานะ “ชาตินิยมแบบก้าวหน้า” ชาตินิยมชนิดนี้ทำหน้าที่จำแนกระหว่างอารมณ์ร่วมในระดับชาติที่เป็นเรื่องดีจากชาตินิยมแบบสุดโต่งออกจากกัน สิ่งนี้เป็นเพียงเรื่องอุดมการณ์ที่เป็นเพียงเรื่องความเชื่อที่มีต่อข้อคิดเห็นต่างๆเท่านั้น พัฒนาการจากอารมณ์ร่วมในระดับชาติไปสู่การให้คุณค่าที่เกินเลยนั้นเป็นเรื่องที่ไม่อาจหยุดได้เพราะความเท็จที่เชื่อไปแล้วนั้นถูกฝังรากอยู่ภายใต้การกระทำของผู้คนในการนิยามตัวตนของเขาเองเชื่อมโยงเข้ากับความรู้เหตุผลของธรรมชาติและสังคมที่ซึ่งพวกเขาอาจพบเจอตัวเองได้โดยบังเอิญ (Adorno, 1998, 118) และโปรดดู Bonfeld (2006b)

¹² วลีที่ว่า “เศรษฐกิจแบบตลาดที่มุ่งเน้นสังคม” นั้นเป็นสิ่งคลุมเครือ สิ่งนี้มีความหมายแตกต่างกันที่แตกต่างกัน ภายใต้บริบทการเกิดขึ้นของเสรีนิยมใหม่ แง่มุมทางสังคมของเศรษฐกิจแบบตลาดนั้นหมายถึง “การตัดสินใจที่ซื้อตรง” เพื่อตลาดเสรี Balogh (1950, 5) อธิบายเศรษฐกิจแบบตลาดที่มุ่งเน้นสังคมอย่างกระชับว่ามันเป็นการ “วางแผนโดยกลไกราคาที่เสรี”

¹³ คำว่าเบนแฮมในที่นี่หมายถึง อรรถประโยชน์หรือผลประโยชน์ในทรัพย์สินส่วนตัวของปัจเจกบุคคล

¹⁴ และไม่ได้ก้าวข้ามเศรษฐกิจการเมืองแบบคลาสสิก (Bonefeld, 1992, 2003)

¹⁵ โปรดดู Agnoli (2002) และ Radice (2001).

¹⁶ ดัง Hennis กล่าวไว้อย่างน่าจดจำว่า “กระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยของสังคมนั้นเป็นศัตรูตัวหลัก [Hauptfeind] ของประชาธิปไตย (อ้างถึงใน Agnoli, 1990, 136, n. 7)

เอกสารอ้างอิง

Adorno, T. (1998). **Critical Models: Interventions and Catchwords.**

New York: Columbia University Press.

Agnoli, J. (1990). **Faschismus Ohne Revision.** Freiburg: Ça Ira.

Agnoli, J. (2002). **Emancipation: Paths and goals.** In Bonefeld W, Tischler S (eds.) What is to be Done? Aldershot: Ashgate.

Altvater, E. (2009). Postliberalism or postcapitalism? Development Dialogue 51.

Balogh, T. (1950) **An Experiment in ‘Planning’ by the ‘Free’ Price Mechanism.** Oxford: Basil Blackwell.

Benjamin, W. (1965). Geschichtsphilosophische Thesen. In Zur Kritik der Gewalt und andere Aufsätze. Frankfurt: Suhrkamp.

Benjamin, W. (1983). Das Passagen-Werk. Frankfurt: Suhrkamp.

Bonefeld, W. (1987). **Reformulation of State Theory.** Capital & Class 33.

_____. (1992). Social constitution and the form of the capitalist state. In Bonefeld W, Gunn R, Psychopedis K (eds.). **Open Marxism, Vol. 1.** London: Pluto.

- _____. (1993). **The Recomposition of the British State**. Aldershot: Dartmouth.
- _____. (2000). The spectre of globalisation. In Bonefeld W, Psychopedis K (eds.) **The Politics of Change**. London: Palgrave.
- _____. (2003). The Capitalist State: Illusion and critique. In Bonefeld W (ed.) **Revolutionary Writing: Common Sense Essays on Post-Political Politics**. New York: Autonomedia.
- _____. (2006a). Democracy and Dictatorship. **Critique: Journal of Socialist Thought**. 34(3).
- _____. (2006b). Anti-globalization and the question of socialism. **Critique: Journal of Socialist Thought**. 34(1).
- _____. (2008). Global Capital, National State and the International. **Critique: Journal of Socialist Thought** 36(1).
- Bonefeld, W., Holloway, J. (1996). Money and class struggle. In Bonefeld W, Holloway, J. (eds.). **Global Capital, National State and the Politics of Money**. London: Palgrave.
- Brandt, U., Sekler, N. (2009). Postneoliberalism: Catch-word or Valuable Analytical and Political Concept? Aims of a Beginning Debate. *Development Dialogue* 51.
- Brittan, S. (1984). The Politics and Economics of Privatisation. **Political Quarterly** 55(2).
- Cecena, AE. (2009). **Postneoliberalism and Its Bifurcations**. *Development Dialogue* 51.
- Clarke, S. (1988). **Keynesianism, Monetarism and the Crisis of the State**. Aldershot: Edward Elgar.
- _____. (ed.). (1991a). **The State Debate**. London: Palgrave.

- _____. (1991b). State, class struggle and the reproduction of capital. In Clarke S (ed.) *The State Debate*. London: Palgrave.
- _____. (1992). The Global Accumulation of Capital and the Periodisation of the Capitalist State form. In Bonefeld W, Gunn R, Psychopedis K (eds.). **Open Marxism**, Vol.1: *Dialectics and History*. London: Pluto.
- _____. (2001). Class Struggle and the Global Overaccumulation of capital. In Albritton R, et. al. (eds.). **Phases of Capitalist Development**. London: Palgrave.
- Friedman, M. (1962). **Capitalism and Freedom**. Chicago: University of Chicago Press.
- George, S. (1988). **A Fate Worse Than Debt**. London: Penguin.
- Glyn, A. (2006). *Capitalism Unleashed*. Oxford: Oxford University Press.
- Haselbach, D. (1991). **Autoritärerer Liberalismus und Soziale Marktwirtschaft**. Baden-Baden: Nomos.
- Hayek, F. (1939). The Economic Conditions of interstate federalism. In Hayek, F. (1949). **Individualism and Economic Order**. London: Routledge and Kegan Paul.
- _____. (1960). **The Constitution of Liberty**. London: Routledge. Hayek.
- _____. (1976). **The Road to Serfdom**. London: Routledge.
- Hegel, G. (1967). **Philosophy of Right, trans. Knox TM**. Oxford: Clarendon Press.
- Hirsch, J. (1987). **Globalization of Capital Nation-states and Democracy**. *Studies in Political Economy* 54.
- Madgoff, H., Foster, JB., Mcchesney RW, Sweezy, P. (2002). The New Face of Capitalism: Slow Growth, Excess Capital, and the Mountain of debt. **Monthly Review**. 53(11).

- Mandel, E. (1987). **Die Krise**. Hamburg: Konkret.
- Marx, K. (1964 [1844]). Zur Judenfrage. In **Marx Engels Werke 1**. Berlin: Dietz.
- _____. (1981 [1859]). Zur Kritik der politischen Ökonomie. In **Marx Engels Werke 13**. Berlin: Dietz.
- _____. (1983 [1867]). Capital, Vol. 1. London: Lawrence & Wishart.
- Müller-Armack, A. (1971). Stabilität in Europa: Strategien und Institutionen für eine europäische Stabilitätsgemeinschaft. Düsseldorf: Econ Verlag.
- _____. (1978). The Social Market Economy as an Economic and Social Order. **Review of Social Economy**, 36(3).
- Nicholls, A. (1984). The other Germans: The neo-liberals. In Bullen RJ, Pogge von Strandmann H, Polonsky AB (eds.). **Ideas into Politics: Aspects of European Politics, 1880-1950**. London: Croom Helm.
- Radice, H. (2000). Responses to Globalization: A Critique of Progressive Nationalism. **New Political Economy** 5(1).
- _____. (2001). Globalization, labour and socialist renewal. **Capital & Class** 75.
- Robertson, W. (1890 [1812]). Works, Vol 2. Edinburgh: Thomas Nelson.
- Röpke, W. (1949). **Civitas Humana**. London: William Hodge.
- Rossiter, C.L. (1948). **Constitutional Dictatorship: Crisis Government in the Modern Democracies**. Princeton: Princeton University Press.
- Rüstow, A. (1942). **General Social Laws of the Economic Disintegration and possibilities of reconstruction**. Afterword to Röpke W, International Economic Disintegration.

London: W. Hodge.

Rüstow, A. (1963). **Rede und Antwort**. Ludwigsburg: Hoch.

Smith, A. (1976a [1776]). **The Wealth of Nations**. Oxford: Oxford University Press.

_____. (1976b [1759]). **The Theory of Moral Sentiments**. Oxford: Oxford University Press.

_____. (1978 [1763]). **Lectures on Jurisprudence**. Oxford: Oxford University Press.

Soros, G. (2003). **Burst the Bubble of U.S. supremacy**. Miami Herald, international edition, 13 March 2003.

Willgerod, W., Peacock, A. (1989). German Liberalism and Economic Revival. In Peacock A, W Willgerod (eds.). **German Neoliberals and the Social Market Economy**. London: Macmillan.

Wolf, M. (2001). **The Need for a New Imperialism**. **Financial Times**, 10 October 2001.